

Władysław Wojewoda

PROBLEM POCHODZENIA GRZYBA *WAWELIA REGIA* NAMYSŁOWSKI

W 1982 roku minęła setna rocznica urodzin prof. Bolesława Namysłowskiego, znanego polskiego botanika i mikologa. Przy tej okazji warto może przypomnieć niezwykle interesujący grzyb *Wawelia regia*, który Namysłowski [8, 9, 10] opisał jako gatunek nowy dla nauki. Grzyb ten jeszcze przed opublikowaniem był przedmiotem dyskusji — wtedy chodziło o jego oryginalną nazwę. W późniejszym czasie wiele wątpliwości budziła jego przynależność systematyczna. Do dziś niejasne jest pochodzenie geograficzne wawelii. W tym krótkim artykule chciałbym przedstawić własną koncepcję dotyczącą ojczyzny *Wawelia regia*.

Namysłowski znalazł drobne, szarooliwkowe okazy omawianego grzyba na ekskrementach królika w kulturze znajdującej się w budynku ówczesnej Katedry Anatomii i Fijologii Roślin, na zterenie Ogrodu Botanicznego UJ w Krakowie. Podłoże pochodziło jednak z terenu zamku królewskiego na Wawelu. Dostarczył je jeden z pracowników Ogrodu mieszkający na Wzgórzu Wawelskim i hodujący tam króliki. Namysłowski stwierdził, że wyhodowanych okazów nie można zaliczyć do żadnego ze znanych wtedy rodzajów i gatunków, postanowił więc opisać nowy rodzaj i nowy gatunek. Ponieważ podłoże przyniesiono z królewskiego Wawelu, doszedł do wniosku, że grzyb powinien otrzymać nazwę związaną z tym historycznym miejscem. Najstosowniejszą wydała mu się *Wawelia regia*. Według informacji prof. Szafera współpracownicy i koledzy próbowali przekonać młodego entuzjastę, że dumna nazwa zupełnie nie harmonizuje z małymi, niepozornymi podkładkami grzyba, wyrastającymi w dodatku na tak prozaicznym podłożu. Namysłowski nie przyjął jednak żadnych argumentów, nie zmienił zdania i nazwa została opublikowana. *Wawelia regia* z pełnym prawem obywatelstwa weszła do polskiej i światowej mikologii. Trzeba pamiętać, że działo się to w czasie zaborów, kiedy każdą okazję wykorzystywano do zamanifestowania polskości. Być może na decyzję Namysłowskiego miał wpływ także jego mistrz — prof. E. Janczewski, znany z głębokiego patriotyzmu.

Namysłowski umieścił nowy takson w klasie *Ascomycetes*, w rzędzie *Hypocreales* oraz w opisanej przez siebie nowej rodzinie *Waweliaceae* (którą określił jako pod-

rodzinę). Przez długi czas nie zajmowano się wawelią. Znacznie później Arx i Müller [3] uznali, że *Wawelia* nie stanowi odrębnego rodzaju, lecz jest tylko synonimem rodzaju *Sarcoxydon* (*Hypocreales*). Zdawało się więc, że rodzaj *Wawelia* przestanie istnieć, a pozostanie tylko gatunek pod nazwą *Sarcoxydon regium*. Tymczasem po prawie pół wieku od chwili jego opisania, grzyb ten został ponownie znaleziony na terenie Ogrodu botanicznego w Krakowie. Gumińska [5] hodując grzyby do celów dydaktycznych, stwierdziła, że w misce z ekskrementami królika pojawiła się znowu *Wawelia regia*. Tym razem podłoże nie miało już nic wspólnego z Wawelem i pochodziło z terenu Ogrodu Botanicznego, gdzie ogrodnicy hodowali króliki. Żywe okazy grzyba przekazano francuskiemu mikologowi G. Dougetowi, który poświęcił wawelii kilka prac. Materiał ten badał także szwajcarski uczone E. Müller. Ich badania potwierdziły słuszność koncepcji taksonomicznej Namysłowskiego i wykazały odrębność i samodzielność rodzaju *Wawelia* [6]. Również Arx [2] zmienił zdanie i zaczął traktować ten rodzaj jako odrębny. *Wawelia regia* wymieniana jest m. in. w dziele Gäumanna [4] oraz w znanym indeksie grzybów Ainswortha i Bisby'ego [1]. Müller i Arx [7] zaliczają *Wawelia* do podrodziny *Thamnoideae*, rodziny *Xylariaceae*, rzędu *Sphaeriales*, klasy *Pyrenomycetes* i podgromady *Ascomycotina*. Tak więc rodzaj się utrzymał, nie przyjęto tylko rodziny *Waweliaceae*. Wątpliwości dotyczące taksonomii *Wawelia regia* zostały wyjaśnione.

Pozostał problem ojczyzny tego grzyba. Czy jest nią Polska? Dziwnym trafem nikt dotychczas nie zastanawiał się nad tą sprawą, jak gdyby była ona całkiem oczywista. Od 1908 r. aż do dziś wawelia nie była nigdzie znaleziona poza ogrodem Botanicznym w Krakowie. Czyżby grzyb był krakowskim endemitem? Wydaje się to bardzo mało prawdopodobne, chociażby ze względu na powszechność podłoża na jakim występuje. Zbierany był tylko na terenie Ogrodu Botanicznego, gdzie znajduje się wielka liczba roślin egzotycznych sprowadzonych z odległych krain. *Wawelia* wyrastała zawsze w kulturach grzybów koprofilnych, w warunkach dużej wilgotności i dość wysokiej temperatury, w miskach przykrytych szybą. Można przypuszczać, że ojczyzną wawelii jest jakiś wilgotny kraj subtropikalny lub tropikalny. Zarodniki grzyba (lub nawet całe podkładki) zostały przypuszczalnie zawleczone do Ogrodu wraz z egzotycznymi roślinami. Jeśli tak, to nie ma istotnego związku grzyba z zamkiem królewskim na Wawelu. Tylko przypadkowy zbieg okoliczności (podłoże z Wawelu) spowodował, że Namysłowski niesłusznie nazwał grzyb *Wawelia regia*. Nazwa chociaż najprawdopodobniej nieuzasadniona jest jednak oczywiście ważna i pozostanie taką nawet wtedy, gdy (być może) zostanie odkryta prawdziwa ojczyzna jej nosiciela. Jak wiadomo Międzynarodowy Kodeks nie pozwala zmieniać z takich powodów nazw taksonów, nikt zresztą nie ma zamiaru wprowadzać takiej zmiany.

LITERATURA

- [1] Ainsworth G. C., Bisby G. R. 1971. Dictionary of the fungi. Kew.
- [2] Arx J. A. 1968. Pilzkunde. Lehre.
- [3] Arx J. A., Müller E. 1954. Die Gattungen der amerosporen Pyrenomyceten. Beitr. Kryptogamenfl. Schweiz. Bern.

- [4] Gäumann E. 1964. Die Pilze. Basel-Stuttgart.
- [5] Gumińska B. 1957. Repeated Findings of the Fungus *Wawelia regia* Namysł. in Cracow. Bull. Acad. Polon. Sci. II, 5 (10): 347—348.
- [6] Gumińska B. 1963. Recenzja prac: Müller E. 1959. Über die Stellung der Ascomyceten gattung *Wawelia* Nam.; Douget G. Recherches sur le *Wawelia regia*: 1960. Germination des spores et formation des périthèces. 1961a. Morphologie et organogénie. 1961 b. Les noyaux des asques et leur répartition dans les ascospores. Wiad. Bot. 7 (3—4): 248—249.
- [7] Müller E., Arx J. A. 1973. *Pyrenomycetes: Meliolales, Coronophorales, Sphaeriales*. (In:) Ainsworth G. C., Sparrow F. K., Sussman A. S. The Fungi, vol. IV A: 87—132. New York—San Francisco—London.
- [8] Namysłowski B. 1908. Sur la structure et le développement de *Wawelia regia* nov. subfam. gen. sp. Bull. Acad. Sci. Cracov. Cl. Sci. Mathem. Natur. 597—603.
- [9] Namysłowski B. 1910. Mycotheca polonica fasciculus IV. Kosmos 35 (10—12): 1007—1012.
- [10] Namysłowski B. 1914. Śluzowce i grzyby Galicji i Bukowiny. Pam. Fizjogr. 22 (IV): 1—151.

Doc. dr hab. WŁADYŚŁAW WOJEWODA
Instytut Botaniki PAN, Pracownia Mikologii
ul. Lubicz 46, 31-512 Kraków